

SLOVENSKI POROČEVALEC

GLASILLO SVOBODILNE FRONTE

4.
APRILA
1945

LETO VI. ŠTEV. 11

CENA 2 Liri

NAŠA FEDERACIJA JE DEMOKRACIJA

Ko je maršal Tito sestavil začasno vlado naše demokratične in federativne Jugoslavije, smo zapisali v naših listih, da je to naša enotna narodna vlada. Kar smo rekli o njej tiste dni, to drži tudi danes. Jugoslovansko ljudstvo in narodi Jugoslavije so se v borbi za svobodo zvezali med seboj na življenje in smrt in v teh dneh zmagovito zaključujejo svoj boj proti edini kakor kdajkoli. Zato bo vsaka vlada, ki hoče predstavljati naše ljudstvo in naše narode, morala biti tako enotna, kakor so enotni naši narodi. Enotnost je tukaj in gre samo zato, da se nekaj kar je skupaj, nikoli več ne razide in ne razpade.

Niče, ki je to stvar globlje premišljal, ni pričeval, da bo enotnost vlade ohranjena, ne da bi se bilo treba zanjo tudi v bodoče stalno truditi. Vsakdo je vedel, da so prišli v to vlado ljudje po različnih poteh. Večina skozi borbo, nekateri politiki, predstavniki političnega življenja v predvojni Jugoslaviji, pa zato, ker so tokom svojega bivanja v inozemstvu spoznali, bodisi pravilnost, bodisi uspehe osvobodilne fronte in ker so izjavili, da so pripravljene po svojih močeh služiti prerodni Domovini in pomagati maršalu Titu pri gradnji federativne in demokratične Jugoslavije. Naša vlada pa je enotna prav zato, ker tako hoče večina ljudstva in ker tako zahtevajo narodi Jugoslavije. Poleg tega je enotna, ker so se vsi njeni člani obvezali, torej tudi tisti, ki so prišli v novo Domovino iz inozemstva, da bodo pomagali zidati državo na temeljih, ki so jih začrtali sklepi II. zasedanja AVNOJ-a, na temeljih, ki so jih začrtali naši narodi in naše ljudstvo s svojo trdo borbo. Zato je ta vlada delovna vlada, ki mora izvršiti to, kar je v svoji programatični deklaraciji državljanom Jugoslavije obljubila storiti. Ta programatična obveza je podlaga za delo, je linija vlade in edino vprašanje, ki ga mora še rešiti je v tem, kako bo najbolje, najhitreje in najvestneje gradila naš skupni državni dom.

Ker je bila že tudi pred sestavo naše nove vlade oblast trdno v ljudskih rokah, ker si je Titova Jugoslavija priborila velika priznanja in ugled pri zapadnih zaveznikih in ker je uživala bratsko podporo Sovjetske Zveze, je bila sestava take vlade, ki garantira njeno enotnost, v notranje in zunanje politične pogledu, sploh mogoča. Politika maršala Tita je bila vedno taka, da ni zavzela nobenega iskrenega borbena in nobenega političnega delaveca, ki je bil pripravljen požrtvovalno in zvesto služiti Domovini. To so vedeli tudi vsi pravi patrioti, da kljub dobljeni zmagi ne bodo mogli počivati po trdem boju, ampak da se tedaj šele pričene trdo delo. Kdo ni vedel, da ne bodo brez borbe in truda združena z Jugoslavijo vsa naša ozemlja, ki so nam jih nekoč ugrabili tuji imperialisti. Primorska s Trstom, Istru z Reko, Zader, Slovenska Benečija, Slovenska Koroska? Potrebna je bila za izvršitev teh nalag trdna enotnost naše narodne vlade. In ugodno je bilo, da se je tako stališče strinjalo in skladalo tudi z željo velikih zaveznikov izraženo v nasvetu Krimske konference. Kako pa bo znala odslej vlada čuvati to svojo enotnost, to je pocej čisto naše notranje politično vprašanje, vprašanje, ki ga more suverena država sama reševati. Ljudstvo in narodi Jugoslavije vedo, da so obljubili podporo vladi, katere člani morajo biti sodelavci maršala Tita in bodo nastopili zoper vsak poskus kateregakoli člana vlade, ki bi poskušal razbiti to enotnost. Zidanje naše države ni zidanje babilonskega stolpa, kjer so se zidarji razšli, ko se niso več razumeli med seboj, in imeli več skupnih misli.

Trdno jamstvo, da bo naša nova vlada, vlada narodne enotnosti, je podana že v sestavi samega članskega vlade, ki je po svoji večini in ob podpori vsega ljudstva ter narodov Jugoslavije, pripravljeno krepko čuvati enotnost in držati politično linijo, izraženo v njeni deklaraciji. Kljub temu je pa bilo že v naprej jasno, da se bo treba za vse to tudi boriti. Da ne gre brez vsakega trenja, nam priča odgovor ministra tovariša Milovana Djilasa v beograjski „Borbi“, na izjavo, ki jo je podal v beograjski „Politiki“ ministrijski podpredsednik gospod Milan Grol. V tem članku, ki ga je polbil gospod Grol v „Politiko“ razkriva svoje mišljenje o enakopravnosti Makedonci, ki pa ni v skladu s mišljenjem in s cilji naše enotne narodne vlade in seveda prav tako ne z interesi narodov Jugoslavije. Gospod Grol pravi, sicer lepe in zavito, da je zveza med Moravo in Vardarjem nerazdružljiva. S tem pa gospod Grol ni nameraval povdariti, da mora biti srbski narod ob Moravi nerazdružljivo zvezan s svojim bratskim makedonskim narodom ob Vardarju. Prav narobe. Če bi hotel gospod Grol to povdariti, bi moral pristaviti, da mora biti prav tako nerazdružljivo zvezan srbski narod s slovenskim, s hrvaškim, z Bosanci. On hoče s tem povedati, da ob Vardarju ni makedonskega naroda in da ta nared ne sme dobiti svoje samostojnosti in enakopravnosti. Nadahe pravi gospod Grol, da bo svobodno izvoljena Narodna skupščina - konstituenta naša pravilno formulo za to vprašanje. Minister tovariš Djilas mu pojasni, da je na napačni poti in da je danes mogoče govoriti o nerazdružljivi zvezi med srbskim in makedonskim narodom, če sta si oba naroda enakopravna in povdarja,

da je narodnostno vprašanje v Jugoslaviji že dokončno rešeno na bazi bratskega sožitja vseh njenih narodov. Zato pravi, da tudi konstituenta ne more iznajti nobene nove formule, ker ni več v Jugoslaviji nobenega naroda, ki ne bi bil po volji večine svojega ljudstva, za federacijo, za enakopravnost. In ugotavlja, da so to prazne iluzije, če kdo drugače hoče, ker je vladna deklaracija to izrecno potrdila in se Jugoslavija ne more več vrniti na stara pota. Konstituenta bo le to dejansko stanje uzakonila tako, kakor ga formulirajo odloki II. zasedanja AVNOJ-a.

Če se vprašamo kaj moti gospoda Grola, da še vedno išče nekih drugih načinov reševanja narodnostnih vprašanj, moramo paš ugotoviti, da se v tem času, ko se je vrnil iz inozemstva, še ni otreseal, ali pa da se še ni odrekel tistega velesrbskega duha, ki makedonskemu narodu ni nikdar priznal narodnostnih pravic. On sam je pripadal porajajoči struji in tisti velikosrbski miselnosti, ki ni Makedonci nikdar priznala za narod. Že od časov po prvi balkanski vojni, ko so zavladali v Makedoniji velikosrbski centralisti, niso nikdar gledali na Makedonijo dosti drugače, kakor na svojo kolonijalno posest in so seveda temu primerno tudi postopali z makedonskim narodom. Zato te, na prvi pogled tako lepe besede o dveh rekah, odkrivajo vse drugačne namene, kakor združevati srbski in makedonski narod. V tem primeru pa ne gre samo za odrekavanje pravic do samostojnosti makedonskemu narodu, kar bi gospod Grol, če bi sedaj obveljala njegova trditve o Vardarju, nekoč kasneje zapikal v „Politiko“, da je Morava tudi s slovenskimi ali hrvaškimi rekami „nerazdružljivo“ povezana. In že bi bila obnovljena tista stara centralistična velesrbska Jugoslavija, ki je tlačila, zapostavljala, izkoriščala ne samo makedonski narod, ampak tudi slovenskega in hrvaškega pa potem prav zaradi tega tudi tako žalostno propadla. Jasno je, da bi rušili novo federativno Jugoslavijo, kdor bi odrekal pravice do samostojnosti le eni sami njeni federalni jedinici. Na videz tako preprosta trditve položena v „Politiko“, bi lahko rušila novo državno federativno zgradbo. Zato pa je moral vsaki minister tovariš Djilas in pojasniti ministrijskemu podpredsedniku gospodu Grolu, da tako mišljenje ni v skladu s politično linijo enotne narodne vlade, podana v njeni deklaraciji.

Važno je pripomniti, da vsakdo, kder bi se spotal ob našo federativno državno ureditev, zadene tudi na vprašanje naše demokracije. Ne more biti Jugoslavija demokracija, če ni federativna. Saj vemo, da je zatirati cele narode in jih ovirati v njihovem naravnem razvoju, še manj demokracija, kakor če domači reakcionarji odrekajo svojemu domačemu delovnemu ljudstvu njegove demokratske pravice. Tako bi omajal vse državno zgradbo, kdor bi skušal izpodkopati en sam tako važen državni temelj, kakor je federativna državna ureditev. Mi Slovenci smo si skupno z makedonskim in ostalimi narodi priborili narodno enakopravnost vseh narodov Jugoslavije in jo moramo zato tudi skupno

Četrta armija je osvobodila Liko, vdrla v Kordun in se bliža južnim mejam Slovenije

Četrta armija jugoslovanske vojske, katere oddelki so v pretekli jeseni osvobodili Dalmacijo, je začela pred tednom z veliko ofenzivo v Liki. V kratkem času je likvidirala vrsto sovražniških oporišč, zavzela Bihač in Slanj, vdrla globoko v Kordun in žene zdaj razbite nemške in ustaške čete, ki jim vsa oinčenja iz okoliških postojank ne pomagajo nič, proti Kolni in Karlovcu

Naša četrta armija, ki osvobaja sedaj sosednje hrvaške pokrajine in se bliža južnim slovenskim mejam, je najmoderneje opremljena armija jugoslovanske vojske. To je moderna armada v evropskem smislu, opremljena s stotinami tankov in motoriziranih topov. Pehota v našem smislu v njej spleh ni. Vsa pehota je na kamionih, posebni aviomobili prevažajo material, n. pr. zložljive mostove, ki jih morajo v najkrajšem času uporabiti povsod, kjer je cesta razbita. Naša četrta armija je sestavljena iz partizanskih enot, ki so bile vključene vanjo in iz naših prekomorskih brigad. Te so sestavljene iz oddelkov primorskih Slovencev in Hrvatov, ki jih je fašistična Italija nasilno vključila v svojo vojsko in so bili po kapitulaciji Italije internirani na Korziki. Trda je bila borba, preden smo dokazali, da se to naši ljudje in da je njihovo mesto edino le v vrstah jugoslovanske armade. Vse naše enote še niso bile prepeljane preko morja. Vrše pa se glede tega pogajanja z zavezniškimi vojaškimi oblastmi. Del te naše vojske pa, ki je danes vključen v našo četrto armijo, je prišel v našo vojsko z vse svojo opremo in motorizacijo in jo je s tem zelo obo-

branil. To je bil obenem naš skupni boj za demokracijo, za višjo kulturno stopnjo, ki ne raste na imperializmu, ki ne vodi v nove spore med našimi narodi. To je bil boj za našo državno suverenost in edina možna pot k zblizanju obeh južnoslovanskih narodov, Jugoslovanzov in Bolgarov. Bil je to edini način, po katerem je mogoče za bodočnost utrditi mir na Balkanu, s tem pa tudi mir na svetu.

Oporekati pravice makedonskemu narodu do samostojnosti in enakopravnosti z ostalimi narodi Jugoslavije, pomeni danes prebiti nova poželenja tistim velesrbskim centralistom, ki so staro Jugoslavijo pomagali upropasti. Pomem tudi podžigati in krepiti stremjenja separatistov v sami Makedoniji, ki bi hoteli odtrgati Makedonijo od Jugoslavije. In vse to v času, ko taka stremjenja že ugašajo, umirajo in se makedonski narod tako bori in navdušuje za Titovo Jugoslavijo, kakor so se na primer naši Primerci ob času največjega navdušenja, potem, ko so po kapitulaciji Italije pregnali osvovražene tučce. Končno napeljujejo take škodljive izjave samo vodo na min tistim reakcionarjem v Sofiji, ki se jim je prav s tem, da so hujšali bolgarsko ljudstvo na vojno in mu obetali „raj v Makedoniji“, posrečilo zaslepi množice in jih izrabljati za svoje imperialistične zločine ter jih prodajati v službo tujcem, nemškim fašistom. Kako bi ustregli šele grškim in turškim reakcionarjem, ki kar prežije, kdaj bi nastopila prilika, da se prično vmešavati v naše notranje zadeve, če bi se prepirali med seboj. Vsaka težnja po skupnosti balkanskih narodov bi šla tedaj po vodi. Ogrožena bi bila naša državna suverenost in komu na ljubo? Srbskemu narodu gotovo ne, ostalim Jugoslovanzom tudi ne! To bi bila kvečjemu ugodna perspektiva za premagne fašiste, ki gotovo ne bodo po Hitlerjevemu porazu čez noč irginili s sveta, kakor niso italijanski po padcu Mussolinija. Mi vemo, da bodo zalivali razne „lady Hess“ ta plevel še nadalje s solzami „usmiljenja“ in da jim bo „usmiljeni“ Vatikan odpustil gruhe, kakor deca to že danes. Pa ne samo v daljni bodočnosti, tudi danes, ko se nismo dokončali boja za našo popolno osvoboditev, bi nas nestranji narodnostni spori docela oslabili. Triumfirali bi sovražniki ljudske demokracije, ki bi videli, da se naši narodi, ki so se komaj osvobodili, ne znajo med seboj trdno povezati za obrambo priborjene svobode, tako kakor se se znali, ob bratski pomoči Sovjetske Zveze, zvezati tekem same borbe za osvoboditev.

Lepe zavite besede gospoda Grola je bilo treba pred ljudstvom odmotati in njihove vsebino pojasniti, da se je poglobila vsa njihova nepravilnost in škodljivost. Napačno stališče, ki bi utegnilo postati usodno, če bi ga jugoslovanski narodi osvojili, je bilo potrebno obsoditi. Zbuditi je bilo treba v ljudskih množicah demokratski protest, ki je vedno upravičen, kadar gre za korist ljudstva, narodov in države, pa če tudi protestira ljudstvo proti izjavi člana narodne vlade. Nikamor vstran od začrtane politične linije, podane v vladni deklaraciji! Taka je zahteva našega ljudstva. K. V.

POZDRAVLJENA RDEČA ARMADA

ob prihodu na slovenska tla

Beograd, 1. aprila. Na vsej fronti od Šlezije pa do Donave in do Drave se Nemci pod silnimi udarci armad generala Konjeva in Malinovskega, na zapadnem bojišču pod udarci generala Patona ter pod udarci bolgarskih zaveznikov in jugoslovanskih čet pod poveljstvom generala Roste Plača, umikajo iz Slovaške in Šlezije ter od Blatnega jezera proti Gradcu. Zgodovinska Rdeča armada je prispele od Moskve in Stalingrada do Dunajskega novega mesta in Monoštra. Zavzela je prvi kraj, kraj v katerem prebivajo Slovenci ter zmagovitno napreduje proti središču nacistične propagande za Slovenijo - proti Gradcu, proti mestu Gauleiterjev in Ueberleiterjev in drugih krvnikov in zatiralcev Slovencev. Kmalu bo preskakan dvoirna proga Crst-Dunaj in s tem glavni železniški promet med Nemčijo in Italijo ter Balkanom. Nemške divizije v severni Italiji, v Sloveniji, na hrvaškem in v Bosni bodo prišle v nevzdržen položaj. Nemške divizije na tem ozemlju so zapisane skorajšni smrti. Po štirih letih smo Slovenci doživeli dan, ki

smo ga pričakovali kot nič drugega v zgodovini. Ča dan nismo pričakovali samo zadnja štiri leta, ki so potekala v borbi, temveč smo ga čakali že dolgo. Srca vseh Slovencev od starcev in stark, ki niso upali dočakati svobode, pa do najmanjših otrok, ki se komaj zavedajo sebe in svoje okolice, drhte v nestrpnem pričakovanju, da bo uničen največji nasilnik svobode in bratstva ter da stopi na slovenska tla najslavnjša armada vseh časov - zgodovinska Rdeča armada. Kamor pride ona, so uničene vse naračne sile moritve in zatiranja in kakor pomladansko sonce se dvigajo na dan vse sile napredka in življenjskega poleta. Tako bo tudi v Sloveniji. Rdeča armada prihaja v Prekmurje. Monošter je osvobojen. Morda je v tem času, ko govorimo, osvobojena tudi že Sobota, morda Lendava. Vsekakor pa ni daleč čas, ko bo Rdeča armada tudi v Radgovi, ob Mluri in od tam ni daleč do Maribora in Ptuja. Bliža se dan, ko bo Prekmurje z vsemi Slovenci doživelo svoje veliko pomlad in dobilo svoj prostor pod soncem.

Borci prve tankovske brigade odlikovani

Beograd, 25. III. (Tanjug): V nekem mestu osvobojenega Podrinja so bila svečano izročena odlikovanja borecem in voditeljem prve tankovske brigade, ki se je odlikovala v bojih za osvoboditev Knina, Nevestnja, Širokega brega in Mostarja. Svečanosti so poleg predstavnikov vojske prisostvovali tudi predstavniki inozemskih vojaških odposlanstev, člani ZAVNOH-a in veliko število meščanov. Podpolkovnik France Hočvar je naglasil zasluge odlikovanih in prebral njihova imena. Nato pa je general-major Peter Drabšin izročil odlikovanja. Z redom za hrabrost je bilo odlikovanih 127, z redom Partizanske zvezde II. stopnje pa 104 častnikov in borec iz vseh krajev Jugoslavije. Med njimi so tudi borci s Primorske, ki so sodelovali pri vseh akcijah za razbitje sovražniških oporišč v Dalmaciji, kasneje pa posebno v bojih za Nevestnje in Mostar.

Naša vlada priznala začasno poljsko vlado

Dne 30. marca t. l. je bila seja ministrskega sveta pod predsedstvom maršala Tita. Na seji je bilo sklenjeno, da se prizna začasna poljska vlada s središčem na Poljskem in da se vzpostavi diplomatski odnosi.

Na isti seji so bili določeni diplomatski predstavniki za zavezniške dežele. Izbrana je bila tudi delegacija, ki bo nastopala Jugoslavijo na konferenci, ki bo prihodnji mesec v San Franciscu.

Bratje Slovani, dajte vse moči za končni poraz nemških osvajalcev, smrtnih sovražnikov slovanstva! Živela bojevena zveza slovenskih ljudstev, ki se bore za uničenje nemško fašističnih razbojnikov!

Franc Mihetič

Rdeča armada prihaja, belogardist beži...!

Priključitev Trsta Jugoslaviji je eden izmed temeljnih kamnov evropskega miru

pravi oxfordski profesor J. P. Taylor

V Londonu je pravkar izšla brošura „Osvobodjenje jugoslovanskega Primorja“, ki jo je izdal „Zrušeni odbor Južnih Slovanov v Londonu“.

Brošura je zbirka člankov, ki so jih napisali dr. Fran Zwitter, direktor Znanstvenega inštituta v Sloveniji, dr. Josip Smolčak in M. Petrević.

Predgovor brošuri je napravil znani profesor oxfordške univerze J. P. Taylor. Problem priključitve Trsta Jugoslaviji obravnava s treh strani.

Na teritoriju Primorske tvorijo Jugoslovani strnjeno večino, pravi. Podedelje je naseljeno izključno z jugoslovanskim prebivalstvom. Celotno mesto niso izključno italijanska: v Trstu sta vsaj dve tretjini prebivalstva jugoslovanskega porekla in po četrto stoletja italijanskega praganjanja je najmanj še ena tretjina jugoslovanska po narodni pripadnosti. Razlika med mestom in podeželjem vendar še obstaja in Trst je posebno viden primer velikega konflikta, ki divja ob vsaki narodni meji Evrope. Mestni ni mogoče ločiti od podeželja: vsaj Gdansk, primer takega poizkusa ločitve, nas ne vzpodbuja k ponavljanju eksperimenta... Sedanja vojna je v bistvu poizkus Nemcev, da obranijo ali pa znova okrepje svoje historične pozicije kot „rasa gospodarjev“ na Baltiku in v vzhodni Evropi. Italijanski zahtev po Trstu in Istri ni mogoče ločiti od nemških zahtev po vladni nad Prago, Budimpešto, Bukarešto, Rigo in Gdanskom. Nesmiselno bi bilo, boriti se proti eni zahtevi in vdati se drugi.

Nekateri trdijo, pravi g. Taylor, da bi bila priključitev Trsta k Jugoslaviji žalitev italijanskega narodnega ponosa. Ali naj zaradi tistih, ki so bili naši zagrizeni sovražniki, podaljšujemo v nedogled težko krivico zveztemu zavezniku?

Nato g. Taylor odgovarja tistim, ki pravijo, da ni potrebno popravljati krivice, ki smo jih morali pronašati 20 let, ter, da se smemo zaneesti na Italijane, da bodo ravnali s svojimi jugoslovanskimi državljani lepo in velikodušno. Prav v tem pa je bila nad Italijo že izrečena sodba in obsodba. Italijansko ravnanje s manjšinami je bilo prav tako slabo kot ravnanje Nemcev na višku moči in naseizma. Predfašistična Italija je na debelo obljubljala, da bo lepo ravnala s manjšinami. Te obljube so bile pogazene že pred Mussolinijevim pohodom na Rim in od prihoda fašizma na oblast so bili Jugoslovani v Italiji praganjani ne da bi protestirali en sam Italijan — ne da bi protestiralo vodstvo rimske katoliške cerkve v Italiji, kljub temu, da jugoslovanski katoliški duhovniki niso smeli govoriti svojem ljudstvu v domačem jeziku. Nihče ne more oprekat trditvi: *Italija se je pokazala nesposobna, da vlada enemu samemu človeku neitalijanske rase*. Predpostavljamo, da so se Italijani, karkoli se bili, sedaj politično spreobrnil in so preželi najglobljih demokratičnih načel. Če je to res, bodo brez dvoma radi dali svobodno tistim, ki se postali državljani Italije proti svoji volji in priznali Jugoslaviji vse obmejne predele, kjer je jugoslovanska večina izven diskuzije. Do sedaj pa takih želja ni videti.

V tretji točki g. Taylor prikazuje, da je priključitev Trsta Jugoslaviji tudi z gospodarskega stališča pogoj za popolno uničenje fašizma v Evropi. Veliko pristanišče Trst nima za Italijo nebenega pomena. Priključitev Italiji ga je upropastila. Z uvedbo železnice in parnika je Trst postal naravni izhod za vse centralno Evropo, ne samo za Jugoslavijo, temveč tudi za Gdansk in Avstrijo, Čehoslovaško in južno Nemčijo. Trst mora ponovno postati izhodišče za srednjo Evropo, če hočemo preprečiti ponoven dvig nemške gospodarske nadvlade. V italijanskih rokah Trst ne bi mogel igrati take vloge. Trst je za Italijo samo orožje za imperialističen konflikt, sredstvo, da se vltka v zadeve srednje Evrope in šene države srednje Evrope v medsebojne prepire. Tudi zato z gospodarskega stališča ni mogoče prepustiti Italiji kontrole Trsta. Same dve možnosti sta: prepustiti Trst Jugoslaviji ali pa iz njega napraviti svobodno mesto. Obnoviti trgovsko veličino Trsta in na tej bazi sodelovati z Avstrijo, Ogrsko in Čehoslovaško, je očividno v interesu Jugoslavije. Hoteti napraviti iz Trsta svobodno mesto bi pomenilo,

da mislimo, da Jugoslaviji ni mogoče zaupati italijanske manjšine in da hočemo po zgledu Gdanske odprti pot, da pozneje „rasa gospodarjev“ spet pride do svoje lastnine. Kje je tisti, ki se drzne odprto izjaviti sloves jugoslovanske demokracije in priznati svoje pobežne upe na obnovo italijanskega imperializma?

Na koncu g. Taylor jasno razkrinkuje tiste britanske reakcionarje, ki iz lastnih imperialističnih nagibov z visokodonečimi frazami zagovarjajo priključitev Trsta Italiji. Pravijo, da ne smemo žaliti italijanskih žustev, češ, Jugoslovani so bili ves čas naši zavezniki in jih ni treba pridobivati. Treba pa je pridobiti Italijane s koncesijami na račun Jugoslovancev. Italijanom je treba ponuditi Istro in Trst, da jih potolažimo za izgube kolonij, ki jih potrebujemo za britansko strateško varnost. Prepri o mejah so takim Angležem zoprni. Polagalo naj bi se manj važnosti na meje, pravijo: ljudje naj bi se drug drugega ljubili in nehali misliti, na kateri strani meje žive. Samo tako bodo ti Angleži visokoletaših misli (in ideal Angležinje) čutili, da ta vojna ni bila bojevana zaman. Zato, da bi bila mirna taka angleška vest, naj bi Jugoslovani ostali pod italijansko nadvlado, krivice naj bi se nadaljevale

(razen takrat, kadar gre za nemške ali italijanske koristi), naši zavezniki naj bi bili žrtvovani našim sovražnikom na ljube. Brez dvoma bi bilo treba polagati manj važnosti na meje, pravi g. Taylor. Brez dvoma bi se ljudje morali ljubiti, brez dvoma so narodni konflikti zoprna motenja srečnega življenja. Toda teh konfliktov ni mogoče popraviti s hinavskim rotenjem. Takim Angležem odgovarja g. Taylor: Popravite najprej meje, potem lahko pričakujete, da se bo polagalo manj važnosti nanje. Predvsem pa ne izpostavljajte pol milijona Jugoslovancev ponovnemu praganjanju. To je važnejše kot utopične sanje, kakšen bo svet čez sto let.

G. Taylor v svojem predgovoru jasno pokaže, da priključitev Trsta Jugoslaviji ni samo jugoslovansko-italijansko vprašanje, temveč ene izmed osnovnih vprašanj dokončnega uničenja fašizma in stabilizacije evropskega mira. Vpravljanje Trsta kaže, da je mir nedeljiv in da popuščanje italijanskemu imperializmu v tej točki pomeni popuščanje fašizmu na splošno.

Predgovor g. Taylora bo svobodoljubnim množicam Anglije znova pokazal, da naše zahteve po priključitvi Trsta Jugoslaviji izvirajo iz dolednega, vsem svobodoljubnim narodom sveta skupnega boja proti fašizmu.

PRIZNANJA

Predsednik Začasne narodne vlade Jugoslavije, maršal Josip Broz-Tito je v vladni deklaraciji z dne 9. III. 1945 izjavil med drugim sledeče:

„Vlada bo sterala vse, da se naša narodna ozemlja, ki so po prvi svetovni vojni ostala izven meja naše države, priključijo, in to tem bolj, ker so se s splošno narodno osvobodilnim upornostm proti tujim osvobodilcem v teku te vojne dejansko že priključila in opredelila k Demokratični Federativni Jugoslaviji. Naši narodi so pridobili to pravico ne samo po našelu samoodlobove narodev, ne samo s svojo veliko večino na tem ozemlju, ampak zlasti tudi s tem, da so tam s svojo oboroženo borbo storiili velike usluge splošni stvari zavezniških narodov.“

Kakšen je ta splošni narodni odpor in kolikšna je bila oborožena borba primorskih Slovencev in Hrvatov, to je dovolj znano. Ni pa znano, kako ta dejstva priznavajo italijanske vojaške oblasti same v svojih uradnih aktih, pa čeprav skušajo sedaj v časopisju Italije razni laiki-demokratski fašistični pisniki ospravatiti naše svete pravice do Trsta, Gorice, Istre in Reke. Ta italijanska priznanja so najlepša potrditev vladne deklaracije, ker izvirajo iz samih italijanskih virov.

Na razpolago imamo akte Vrhovnega generalštaba, generalnega inspektorata policije za vojno službo v Rimu, dalje poročila Poveljstva pokrajinske obrambe v Vidmu in Trstu. Tu čitamo o dnevnih neštevilnih borbah domačih partizanov z italijansko vojsko, o sabotežnih akcijah na železnice, elektrovođe, telefonske, industrijske in gozdne naprave, vodo-vođe, o napadih na vojašnice, na straže, kolone, kamione, o razoroževanju italijanskih vojakov, o desertacijah naših fantov iz italijanske vojske, o begu prebivalstva v partizane, o pedpori, ki jo daje prebivalstvo borecem za svobodo s prehrano in obleko, o prepogandi, o preprečevanju dela gozdnih delavcev itd. Poročila govore skoraj o vsakem kraju od Pulja in Reke, od Trsta in Gorice do Krna in Nanosa, mestih, vaseh, gozdovih in kraških goličavah. Spisi dokazujejo, kako zaskrbljena je bila fašistična oblast. Zato je skušala zadušiti to gibanje. Septembra 1942 je izšla naredba, da se morajo internirati rodbine enih vojno obveznih mladeničev, ki so pobegnili v partizane. Skvadristi so pokigali hiše za represalije. Ko je 9. VIII. 1942 padel karabinieriški maršal Marrone Ciro pri Ajdovščini, je fašistična vojska za represalije pobila v vasi Ustje osem prebivalcev, požgala 81 hiš, internirala vse moške, a 300 žen in otrok je bilo preseljenih v sedanje vasi.

Vojska je vršila neprestano čistčenja (rastrellamenti), tekom katerih so pobijali ljudi, odganjali ljudstvo v internacijska taborišča in v ječe.

Vse to so akcije domačega primorskega ljudstva. Generalštab je imel

posebno rubriko za vojne operacije na ozemlju „starih pokrajin Italije“. Dne 20. VII. 1942 je javil general A. Bergonzi, poveljnik Pokrajinske obrambe v Vidmu št. 549-IN, da so partizanske skupine sestavljene po večini iz domačih elementov, ki se kratkajo hot kmetki delavci, a ob priliki s skritim orožjem napadajo italijansko vojsko, tujerodno (slovensko) prebivalstvo pa jim pomagajo. Zato predlaga, da se uporabijo tudi na ozemlju kraljevine Italije isti ukrepi, ki veljajo v Ljubljanski pokrajini. Ti ukrepi so bili: streljanje prebivalcev, talcev in vojnih ujetnikov, požig, rop, internacije, sodišča itd. 31. VIII. 1942 je pod št. 1561-IN-6F predlagal Bergonzi, da bi se naj tudi na Goriškem ustanovila bela garda, ki daje tako dobre rezultate v Ljubljanski pokrajini, toda izbirno pripadnike bele garde bi morala izvršiti narodno fašistična stranka. Podoben predlog je stavil njegov namestnik general Perussio Ziceavo dne 10. VIII. 1942 s aktom št. 1057.

Tudi on poroča, da aktivnost upornikov raste, da jih vse tujerodno (slovensko) prebivalstvo v stari pokrajini podpira in tudi on predlaga iste ukrepe, ki veljajo v Ljubljanski pokrajini. Bergonzi je dne 17. VIII. 1942 številka 1222-IN-6F javil generalštabu sledeče: „Kakor sem že večkrat javil, so skupine sestavljene v celoti iz domačinov (elementi del posto)“. Zahteva ukrepe proti slovenskemu prebivalstvu, zlasti, da se vsi Slovenci odstranijo iz rudnikov, delavnic, da se zapro gestilne izven središč itd. 24. VIII. 1942 s številko 1402 IN-6F je poročal Bergonzi, da se rekrutirajo pripadniki podpornikov v Julijski Benečiji iz domačih tujececev (alogeni). Dne 17. XI. 1942 št. 3832-IN je poročal, da delaje uporniki v sporazumu s domačim narodom, ki mu daje obleko, municijo, zdravila in drugo in da je narod neprijateljsko razpoložen proti Italiji. Dne 23. XI. 1942 št. 3985-IN poroča, da daje narod upornikom pribežališče, da so med narodom osnovana ženska društva, ki zbirajo med narodom obleko in hrano za upornike. Dne 10. XII. 1942 št. 35434-IN je javil, da so ustanovljena zlasti v kmečkih središčih društva in skupine in da ni več mogoče govoriti o mirnem prebivalstvu, ampak o upornem prebivalstvu, ki je v velikem delu oboroženo in nevarno.

2. XII. 1942 številka 4246 poroča o posebni delavnosti upornikov pri Gorici, Tolminu in Idriji, 10. XII. 1942 št. 4534 poroča, da je bilo v Gorici aretiranih 30 izobražencev, ki so delali propagando in dajali oboroženim skupinam informacije, podporo, dobavljali obleko itd. 8. XI. 1942 je napisal fašistični sekretar v Vipavi pismo federalnemu sekretarju v Gorico, kjer piše, da se položaj stalno slabša, da se narod upira in da bo povrnil Italijanem milo za drago.

Tako bi mogli navesti še mnogo takih poročil, ki vsa potrjujejo, da se je sam

narod one pokrajine, ki je bila po prvi svetovni vojni nasilno priključena Italiji, dvignil v oboroženo borbo proti Italiji, da so oborožene skupine vršile ogromno sabotažo, vezale na sebe znatne čete, ki so slabile italijansko vojaško silo na bojiščih v Afriki in drugod in da so s tem ti primorski partizani s podporo vsega naroda znatno koristili zavezniški stvari.

Vsa ta italijanska poročila so dragocena priznanja. Narod v Reki, v Pulju, Trstu, Gorici, v Istri in sloven-

skem Primorju sprejema ta priznanja, sprejema jih pa tudi slovenski narod in Jugoslavija, ki je po svojem ministrskem predsedniku kakor dolej še nikoli nebena jugoslovanska vlada, glasno in odločno postavila zahteve Jugoslavije po slovenskih in hrvaških primorskih pokrajinah. Sam zavezni slovenski narod pa je ustvaril s svojo narodno osvobodilno borbo mečnost za tako zahtevo. In italijanski dokumenti so jo dobro podprli.

Dr. Makso Šnuderl

Slovensko-beneške „Banke“ - prapodoba naše ljudske oblasti

Ke danes vstaja po vsem slovenskem ozemlju naša nova, ljudska oblast, ko so naši narodno-osvobodilni odbori in naša narodna sodišča v polnem razmahu, ne bo odveč, če se ozremo nazaj v našo zgodovino in si ogledamo podobne, kakšna je bila ljudska oblast pred davnimi stoletji. Pri tem hočemo poseči na ozemlje Slovenske Benečije, to je tistega dela slovenske zemlje, do katerega nam naši nesporniki najbolj odrekajo pravico, češ da ta pokrajina ni in tudi nikdar ni bila slovenska. Ravno v tem goratem delu naše domovine pa se je prestara demokracija najdalj ohranila.

Zgodovinsko je dokazan (sgodovinar Paulus Diaconus) in slovenska imena izpričujejo to še danes, da so poselili Slovenci, ki se prišli v te kraje v drugi polovici šestega stoletja, prvotno ves tzv. železnikanal od Pentebbe navzdol, ter segali po vsej svednji in dolnji Furlaniji tja do reke Timente (Tagliamento) in še čez. Res je, da jih je pozneje pritisk romanskega življa potisnil iz furlanske ravnine v hribovite ozemlje med Belo, Timentom in severnim robom furlanske nižine, res pa je tudi, da se se na tem skročenem ozemlju ohranili strnjeno prav do današnjih dni. Nas zanimajo na tem mestu upravne in sodne posebnosti, ki se jih ohranili Beneški Slovenci od dobe oglejskih patriarhov, pa do dobe, ko se v prejšnjem stoletju zasedli te kraje Avstrijci in začeli zatirati vsak pojav avtonomije in ljudskih pravic nasplo.

Beneške Slovence delimo v tri glavne skupine: Rezijane, prebivalce rezijske doline, dalje Tarcentate (Terske) Slovence, prebivalce današnje zapadne Benečije, in Šentpeterske Slovence, prebivalce današnje vzhodne Benečije. Najbolj stranji in najbolj odprni so bili skozi vsa stoletja Šentpeterski Slovenci, pri katerih se je najdalje ohranila upsavna in sodna avtonomija, ki jo hočemo preučiti.

Ti Slovenci so bili formalno podložni raznim furlanskim fevdalcem, vendar pa jim je beneška republika, ki je izstgala te kraje oglejskim patriarhom, pustila precejšnjo svobodo. Ta prastara demokracija med našimi Beneškimi Slovenci je bila prav lepo izvedena: na vsakih zborih (soseskah, srenjah), ki jim je predsedoval izvoljeni župan (dekan), so rešavali vaščani vse skupne zadeve, ki so se tikale vse vasi. Prava pravcata podoba današnjih zborov volilcev! — Vsa pokrajina, ki so je naseljevali Šentpeterski Slovenci, je bila razdeljena v dvoje področij: landarsko (imenovano po središču Landarju v Nadiški dolini) in mersko (po kraju Mersa v Šentlenardski dolini). Naši Beneški Slovenci so ti področji imenovali „Banke“. Prva, landarska Banka je obsegala 21 sosesk, druga, merska, 15 sosesk. Vsaka Banka je imela svojega velikega župana (glavnega dekana), ki je bil sopen izvoljen na skupnem zasedanju vse Banke. Vsaka Banka je na svojem zasedanju pretresala stvari, ki so zadevale območje vseh vasi, katere so spadale k njej; posamezne vasi so se udeleževale zasedanj Banke po svojih zastopnikih.

Ta organizacija je bila izvedena še navzgor: zadeve, ki so se tikale vse dežele, je obravnavalo skupne zasedanje obeh Banke, ki se je vršilo enkrat na leto, po potrebi pa tudi večkrat, pri cerkvi sv. Kvirina v Šentpetru. Predsedovala sta skupno oba glavna dekana, zapisnik pa je vodil javni notar ali kancelar. Vsak vaščan je imel na tem zborovanju pravico izraziti svoje mnenje, seje želje in svoje pomisleke: vladala je, torej, strega demokracija v vsakem pogledu!

Vzporedno s upravnimi organizacijami je bila izvedena tudi sodna. Za vsako Banko je bilo izvoljeno posebno ljudsko sodišče iz srede ljudstva samega. So-

dišče je imelo dvanajst članov, ki so jih volili v landarski Banki kišni gospodarji, v merski pa prejšnji ljudski sodniki, in sicer za vsako leto n anovo. To sodstvo so Beneški Slovenci vzdrževali kljub sodni oblasti furlanskih fevdalcev nad temi kraji, ki pa se dejansko ni izvrševala. Ljudski sodniki so sodili v vseh spornih zadevah, ki so se pojavile v območju posamezne Banke; sodili pa so tudi telesne poškodbe in celo uboje in umore. Tako imamo ohranjen dragocen zapisnik z dne 10. oktobra 1401 o sodni razpravi, ki jo je vodilo to ljudsko sodišče proti nekemu ubijalcu. Iz tega zapisa je razvidno, da so ljudski sodniki izrekli sodbo nad ubijalcem, nato pa je to sodbo prečital zapisnikar v slovenskem in latinskem jeziku ter je končno obranilo še v domačem, beneško-slovenskem narečju. Ta zapisnik je za nas velikanske važnosti na eni strani iz razloga, ker dokazuje veljave slovenskega jezika v Slovenski Benečiji že v onih davnih stoletjih, na drugi strani pa poavečdojuje, da so slovenski Benečani že takrat - mimo vseh fevdalnih pravic furlanskih mogotcev - izvrševali sodno oblast po lastnih, iz svoje srede izbranih ljudskih sodnikih. Pri tem se niso ozirali niti na predpise, ki so veljali za pritožbe zoper prvostopne sodbe - prisilne stopnje so bile v Čedadu, nato v Vidmu in končno v Benetkah - temveč so tudi prisilne obravnave Banke na skupnih zasedanjih.

Rekel sem že, da je avstrijski absolutizem zatrl opisano upravno in sodno organizacijo Šentpeterskih Slovencev, kakor je odzvel skoro vse nacionalne in socialne pravice podložnim narodom sploh. Vendar ni mogel nikoli povsem sasušiti težej ljudskih množic po svojih pravicah in tako doživljamo danes novo vstajenje naše ljudske, demokratične oblasti po vsej zedinjeni Sloveniji!

Dr. Lev Svetek - Zorin

Naša industrija se obnavlja

Tovarna stekla v Paračinu in livarna jekla v Smederevu sta že pričeli z delom

Zaradi hitrega napredovanja Rdeče armade in Jugoslovanske vojske so odšli fašistični okupatorji iz Paračina v veliki naglici in je na ta način ostala nepoškodovana tovarna stekla, edina te vrste v deželi, kakor tudi več drugih inuštstrijskih naprav. Takoj po osvoboditvi dežele so delavci in mladinci pričeli s pripravami za pričetek dela v tovarni. 15. marca je tovarna pričela z delom.

25. marca pa je pričela z delom tudi prva livarna jekla v naši osvobodjeni deželi. Prvič po nekaj letih delajo naši delavci, toda to pot sami, brez nemških mojstrov in predelavcev. Izdelali so jeklo, ki bo služilo za potrebe naše dežele in naše armade. Jeklo, ki je bilo prvič v svobodni domovini vltio v modele, predstavlja viden uspeh naše mlade industrije.

Ameriški Slovenci svojim rojakom potom Rdečega Kriza

Rdeči Kriz Slovenije je prejel od naših izseljencev v Ameriki nekaj desetih vreč čevljev. To je malenkosten del velike zbirke, katera še čaka v inozemstvu na prevoz. Ti čevlji so bili nakazani enotam Rdečega Kriza za takojšnjo razdelitev.

Poleg tega je prejel RKS tudi nekaj kondenziranega mleka, katerega bo delil potom civilnih ambulanz bolnim dojenčkom in ostalim bolnikom. Pošiljki priključen sanitetni instrumentarij smo izročili vojni bolnici, dva specialna šivalna stroja pa ortopedični delavnici.

Glavni odbor Rdečega Kriza Slovenije.

Dne 23. III. 1945.

Borba slovenskega ljudstva na Koroškem

Slovenski kmet na Koroškem je neomajna skala, ki je skozi vsa stoletja vzdržal naval nemštva. Vzdržal je svojo kompaktno (strnjeno) slovensko ozemlje od Pliberka do Šmohorja, na koncu slovenske Zilje.

Pri velitvah za deželno kmetstvo zbornico v Celovcu sredi prejšnjega stoletja so slovenski kmetje s dvetretjinsko večino obvladali vse okrajne odbore od Pliberka do Beljaka in tako se je petrdilo, da so po veliki večini narodno zavodni Slovenci lastniki koroške zemlje. Mnogo kasneje uradno avstrijsko ljudsko štetje v letu 1910 nam pove, da je v tistem predelu Koroške, ki smo ga potem ob plebiscitu izgubili, živelo še pred prvo svetovno vojno 68% prebivalstva, ki se je prištevilo k slovenskemu narodu. So se pa seveda še tedaj dolgo prizadevali avstrijski germanizatorji na vse načine raznaroditi Slovence in so potem te svoje raznarodovalne napore od leta do leta stopnjevali.

Kadar mi danes govorimo o Koroški, lahko rečemo, da smo izgubili plebiscit predvsem zato, ker se je na žalost precejšen del, narodno manj zavednih Slovencev, raje odločil za Avstrijo, ki je tedaj obetala postati bolj demokratična od stare Jugoslavije. To in še marsikaj, kar je bilo s tem v zvezi je odločilo pri plebiscitu zmago v korist Nemcem.

V zadnjih letih vojne pa so se stvari na Koroškem močno zasukale. Zavedni slovenski kmetje so takoj podprli slovenske partizane. S tem se je začela za Koroško nova doba. Po vsej Avstriji je vladal s trdo roko nemški fašizem, nikjer ni bilo opaziti močnejšega obojčenega ljudskega odpora, le na slovenskem Koroškem so se, podprti od slovenskega ljudstva, uspešno borili partizani. Prišel se je razvijati poseben proces. Tiste ljudske plasti, posebno delavske, ki so bile po krvi slovenske, pa so v tesnejšem stalnem stiku s Nemci in pod njihovim stalnim vplivom in pritiskom skoro pozabile na svojo narodno pripadnost, so se pričele zopet prebujati. Čutili se, da je ta borba tudi njihova borba, borba za resnično demokracijo in oblast ljudstva in borba za bratstvo med miroljubnimi narodi. Velik del slovenskega delavstva, ki so ga včasih po krivici prištevili med nemške, je začutil, da se mora sklobo s našimi partizani in slovenskimi kmeti boriti za ljudsko Jugoslavijo. Ti ljudje se gotovo niso odtujili svojem narodu, da bi postali neke vrste gospoda, ampak

so po krivdi voditeljev nekdanjega avstrijskega delavstva zgubili stik s svojim narodom. Ti voditelji niso nikoli razumeli, da se mora delavstvo združiti s kmečkim ljudstvom in podpirati odpornost malega slovenskega naroda, ki kljubuje navalu nemškega imperializma, če si hoče v borbi zoper skupne zatiralce priboriti resnično ljudsko demokracijo. Ti naši koroški delavci so pa sedaj pričeli v tem smislu vplivati tudi na avstrijsko delovno ljudstvo.

Tega vpliva na avstrijsko ljudstvo, ki se je širil iz slovenskih gorskih vasic, v katerih so večasi domačevali partizani, so se hitlerjevi najbolj bali. Ni torej čuda, da je hotela hitlerjevska Nemčija že leta 1942 vse slovenske kmete izseliti. S tem je hotel Mayer Kaibitsch svojo raznarodovalno delo na Koroškem zaključiti.

Bilo je aprila meseca 1942. leta, ko so se po slovenskih vaseh od Dječih do Celovca pa dol do Karavank, od Pliberka pa gor do Šmohorja, na vse zgodaj zjutraj pojavili avtomobili in nemški policisti ter v teku par ur pobrali par sto slovenskih družin, staro in mlado, zdrave in bolno ter jih odpeljali v celovška taborišča. Tam naši ljudje še niso bili več prosti kmetje, temveč samo še jetniki, manjvrjednii, da celo „zločinski“ ljudje, katere je treba močno zastražiti, jih odhati z bodočo žično oviro. Bili so med njimi celo vojaki v nemških uniformah. Ko so bili doma na dopustu, so prišli po njihove starše in so z njimi vred pobrali tudi sinove, čeprav so nosili vojaško suknjo. Velika večina teh mež in žena je ostrnela od groze. Imeli so svoje sinove na frontah, da so prelivali kri za one, ki jim doma preganjajo svojece. Tam so se stiskali ponoči otročki k materam in jih vpraševali: „Ali ne bo prišel po nas očka s fronte in nam pomagal?“ Ignorancem in brezdejem pa ni nihče prišel na pomoč in propadli so od gladi razstrseni po vsej Nemčiji. Iz ponosnih slovenskih kmetov so napravili delovno živino.

Minilo še ni leto dni in zopet se je pojavila po naših dolinah beseda: izselitev. Ljudje so z nestrpnostjo pričakovali pomladi, da bi mogli pobegniti pred nemškimi roparji, z družinami vred v planine. Nemeč je menda to slutil in zato se mu je mudilo. Že v začetku februarja so ljudje opazili v nemških predelih dežele, ki mejijo na slovenske zbiranje vozil. Iz Celovca so prihajala poročila, da bodo te pot izselili kar 50.000 koroških Slovencev

in sicer v Ukrajino. Strah in groza sta zavladala po vseh slovenskih pokrajinah, ljudje so se pričeli pripravljati na odhod.

Naenkrat je postalo vse tiho. Kaj se je zgodilo? Ruske armade so nemške esvajalce pošli iz svoje zemlje. Padel je že Harkov in šlo je za proti Dnjepru. Zavladal je strah, a to pot ne med Slovenci, temveč med celovško gospodo. Opustili so preseljevanje, ker so imeli drugih skrbi dovolj. Kdo bi si kdaj mogel misliti, da bi ruska armada na tisoče kilometrov daleč obvarovala našega ubegega zatiranega koroškega kmeta pred izselitvijo? Precejšen del koroških Slovencev se tega zaveda in poje v svojem srcu hvalo ruski armadi. Ni dvoma, da je tudi to dejstvo precej pripomoglo k razgibanosti partizanskega pokreta med slovenskimi kmeti na Koroškem.

Koroški Slovenci, ki so bili že po sveji zemljeplani legi najbolj odtrgani od slovenskega narodnega telesa, so bili najbolj podvrženi pritisku Nemecev.

Hitlerjevci se pripravljajo na novo vojno

Hitlerjevska Nemčija ki dobro ve, da je že izgubila to vojno, je že začela s pripravami za novo svetovno vojno. Te priprave vrši s svo naglico in v najširšem obsegu. Načrti si skušajo najprej zavarovati trdno finančno osnovo. V zadnjih mesecih so spravili iz Nemčije ogromne svote. Industrijski konzorciji in kreditni zavodi so prejelii tajna navodila, kako naj povečajo izvez kapitala. Zlato, ki so ga hitlerjevci nakradili v sosednih deželah, so prepeljali s letali in s drugimi sredstvi v nemška poslaništva v Madridu, Lisabonu, Bernu in Stockholmu. Načrti so zbrali v Južni Ameriki vsote, ki presegajo milijardo dolarjev. Najmanj dve milijardi mark pa imajo ahranjenih v švicarskih bankah.

Druga naloga fašističnih voditeljev Nemčije pa je v tem, kako ohraniti osnovne kadre fašistične stranke, gestapa, vojske in industrije. Samo tako si lahko razlagamo mrščeno „evakuacijo“ desetstisočev Nemecev najrazličnejših poklicev. Himmler je ustanovil več osebnih središč, kjer izbirajo Nemece v bližini Dresdena. Druge tako središče je v nekem danskem mestu. Nemoi, ne odhajajo v inozemstvo kot Nemoi temveč kot „inozemci“. Bivši generalni major nemškega letalstva Hans Steidranst je n. pr. kar že noč postal Pedro Casman, argentinski držav-

ljani z argentinskimi potnimi listem. Polkovnik Walter Osterkamp se je spremenil v Theodorja Schwinda in je prav tako „Argentince“. Drugi pa so prejelii finske potne liste in potne liste raznih take svañih nevtralnih držav. Nekasrazmerno velika skupina Nemecev je 20. septembra preteklega leta dobila državljansko pravico na Finskem. Med temi „Finci“, ki so dobili zavetja na Švedskem, je veliko število znanih agentov gestapa. Številne hitlerjevskih vojnih sločincev, ki so se že preselili in ki se še vedno selijo v „nevtralne“ dežele, je vsak dan večje. Samo v Španiji je že nad 80.000 Nemecev, ki so prišli tja kot inženirji, tehniko, gospodarstveniki in tako dalje. Najmanj 40.000 nemških častnikov, vojaških strokovnjakov in vojakov je stopilo v špansko vojsko. Zelo raspedana mreža snane nemške organizacije „Nemci v inozemstvu“ se vedno bolj širi in dela s polne paro v vseh „nevtralnih“ deželah. To je najvažnejša organizacija nemške tajne policije, ki se skriva pod najrazličnejšimi in najbolj nedolžnim krinkami. Že leta 1938 je ta organizacija štela nad 80.000 skupin in krajevnih eporišč in je imela nad milijon članov. Po načrtih nacistov mora sedaj ta organizacija postati središče za vse fašistične organe. Eden najvažnejših ukrepov gestapa v „nevtralnih“ deželah, je ustanavljanje še nove

mreže različnih agentov, ki bi bile dobro skrite in ki bi lahko prekrivale tudi peraz v Nemčiji. Med mnogimi metodami, ki jih gestapo uporablja, moramo omeniti še prav posebne tiste nemške diplomate, ki se sčasoma „nise hoteli vrnati v Nemčijo“ na poziv nemške vlade. Vse to je praj po nemško preračunano.

(Po članku Manajeva iz sovjetskega časopisa „Rdeča Mornarica“)

ZAPISKI

Teden slovenske kulture je priredil propagandni odsek IX. korpusa ob koncu preteklega meseca na osvobojenem ozemlju Primorske. V središču tedna je bila Finžgarjeva drama „Razvalina življenja“, po sedemnajstih letih prva slovenska drama na primorskem odru. Igrala je partizanska igralska skupina IX. korpusa. Na sporedu je bila tudi Vodoplivčeva spevoigra „Kovačev študent“ in Čehovljeva pripora „Medved“ in „Snubač“. Teden slovenske kulture na Primorskem je povezal dela naših starejših pesnikov in pisateljev, Prešerna, Župančiča itd. s deli, ki jih je rodila naša borba, s pesmijo Bora, Kajuh in drugih.

Sreško Kosovel, pevski zbor primorskih Slovencev, je imel 25. marca svoj prvi koncert v Beogradu. Na sporedu so bile umetne zbirne pesmi starejših in novejših slovenskih komponistov, solistični nastopi Milana Janovskega, Vande Žiharlove in Marijana Kristančiča, narodne in partizanske pesmi. Zbor vodi dirigent Rado Simonitti.

Razstava slikarjev, padlih v nasodno osvobodilni borbi, je bila meseca marca v Beogradu. Razstavili so dela Bogdana Šuputa, Jurice Ribarja, Bane Baruha, Danijela Osme, Stipa Pekića in Ivana Kovačevića.

V beograjskem gledališču je bila te dni premiera „Hajduk Stanko“ napisane po romanu Janka Veselinovića. Snov je zajeta iz prve srbske vstaje, katere najboljši tradicije žive tudi v naši današnji borbi za nacionalno svobodo in neodvisnost.

Pozdrav bratstvu jugoslovenskemu ljudstvu! Živela junaška Narodno osvobodilna vojska Jugoslavije, ki dovršuje osvoboditev svoje domovine izpod nemškega suženjstva! Živelo sovjetsko-jugoslovensko prijateljstvo! Živela mogočna Sovjetska zveza, ki je obvarovala evropsko civilizacijo!

Ciril Kosmač

PREBUJENJE

(Sedemindvajseti marec 1941 v Marseillu)

Leta 1941 je bila na zapadu dušča in brezčetrna pomlad. V Franciji je bilo kakor v močvirju: Francozi so molče prenašali narodno nesrečo, ki jim je težila dušo in vest, in jezno poslušali jesenski starčevski glas metuzalemskega maršala Petaina, ki jim je iz vichyjskih toplic govoril o večni Franciji. Najbolj klavirna pa je bila najbrže pomlad v pustem trgovskem mestu Marseillu, ki že zdavnaj ni poznalo vojne in njenih strahot, ki se ni zanimalo za usodo človeka in ki je zdaj dokaj neprijazno gledalo tiseče in tiseče beguncev, ki so že od rane zore stali pred konzulati ter se pehali za potnimi listi, vse popoldneve pa preedelili po kavarnah, prekupečeli z ameriki močeginji stvarmi ter sanjarili o Ameriki. Vse se je pripravljalo samo na beg iz tega morečnega zapadnega vzdušja, kakor bi bila Evropa in zapadna civilizacija, o kateri so tako avani geniji toliko govorili in pisarili, nepreklicno in za vsakomaj izgubljena. Pomlad brez vetra, brez prebujenja.

Kakr vse dni te moreče pomladi, sem se tudi 27. marca zjutraj namenil v mestno knjižnico, ker sem takrat prebral Cervantesa, kadar že nisem moral krotiti svojega žledca s tem, da sem stikal po slovarjih in enciklopedijah za definicijo besede lakota. Bil sem že na stopnišču, ko sem se spomnil, da že dva dni nisem bil v knjižnici, ker se nisem maral srečati s knjižničarjem, s katerim že nekaj časa nisva bila prav posebna prijatelja. Ko sva se nekoč pogovarjala in mi je hvalil starega Petaina, češ da je Francija zdaj mala dežela in da bi se Francozi prej ali slej itak morali odločiti za Nemčijo ali za Anglijo, sem mu odvrnil, da smo Slovenci še neprimerno manjši narod, pa da mi še nikdar ni prišlo na um, da bi premišljal o tem, ali hočem živeti pod Nemčijo ali pod Italijo. Zjadne čase, ko je bilo mnogo govora o naši demovini, sem mu zatrjeval, da Jugoslavija ne bo stopila k trejnemu paktu. Zato po 25. marcu nisem maral več v knjižnico. Vrnil sem se domov, se vrgel na posteljo in ves dan jezero brskal po knjigi o okultizmu, ki mi jo je zapustil prijatelj Matevž, ljubitelj neznanjih sil in podobnih stvari.

Zvečer sem kakor po navadi zavil v staro mesto k umazanemu Bolgaru in posrebal beršt, ki ni bil vreden tega imena. Stisnil sem roko staremu pijanemu Mazaru, ki se je v Francoski tujski legiji naučil pet srbskih besedi, in se nato po stranskih ulicah povzpela na Place Jean Jaurès. Na tem sa-

motnem trgu sem se skoraj vsak večer spremljal med zapuščenimi jarki, ki so že napol zasuti in zaliti od deževja zevali v puste dni in čakali tistega pomladnega vetra, ki jih lo posušil in hkrati zdramil francoski narod, da se bo spet znal zagnati v jarko in na barikade. Kolobaril sem po raztrih stezah, kakor v začaranem krogu, vdihoval prvo cvetje kostanjev ter se včasih zamahnil v večerno sonce, ki se je ogromno in mrko in že napol ugasneno ketalilo v morje za zidevi trdnjave Château d'If med trdnjavama sv. Ivana in sv. Nikolaja, kjer so trehneli španski borci in politični jetniki vseh narodnosti.

Ta večer ni bil, kakor so bili drugi večeri, ker tudi sam nisem bil, kakor druge dni. Marava je včasih kakor zvon: isti zvonik, isti bron, isti žvenkelj in isti zvonar, a vendar svon poje, kakor ga silijo tvoje srce. Sonce je bilo bolj krvavo, bolj mrko in bolj mrtvo. Iz ozkih ulic je od morja včasih kuhnil veter in na križiščih v malih viticah avrtičil prah in gušč listje pretekle jeseni. V meni pa je bil nemir. V srcu se je zgoščevala tista trpka in vendar nekam čudno prijetna bolečina, ki jo poznamo vsi in ki nas zajame pred velikimi dogdki. Pakt je bil podpisani. Toda čutil sem, da ta podpis ni bil konec. Bil je začetek. Kaj sedaj? Ko sem iskal odgovora na nešteta vprašanja, sem zagledal knjižničarja, ki se je zibal proti meni: Nisem se utegnil umakniti. Stopil je k meni, me prijel za rokav in skorajda hudebno rekel:

„Ça y est.“ - (Zdaj pa imate.)

„Pas tout à fait.“ - (še ne) sem zamrmral.

„Et... le peuple... ça bouge pas.“ - (In narod... se ne gane.) je rinitil vame: „Ça bougera!“ - (Se bo.) sem jezno odбил, čtresel roko in šel svojo pot.

Sprehajal sem se še dolgo in sām nisem vedel, zakaj sem tako odločno dejal, da se bo ljudstvo gnilo. Bilo je že blizu policijske ure, ko sem se po glavni ulici La Canebière spustil proti staremu pristanišču. Ulica je bila še živa, nenavadno živa. Pred zaprtimi kavarnami so stali ljudje ter se živahno pogovarjali. Prislunil sem in ujel besede „Jugoslavija“ in „državni udar“. Zagnal sem se proti Staremu pristanišču in kupil zadnjo izdajo lista „Le Mot d'Ordre“. Preltel sem prvo stran in res našel kratko vest o dogdkih v Beogradu. Srce mi je začelo hitreje utripati, tesnoba je skrajz izgnila. Pčepal sem se po mestu še dolgo v noč in s polnimi pljuči zajemal slani mrcski zrak.

Ko sem se vračal proti svojemu zasteničenemu hotelu s prelepim imenom „Hotel Bel-Air-Paradis“, me je ustavil stražnik in me pobaral po izkaznici. Ko sem predložil

brskal po žepih, me je vprašal po narodnosti. Ke je slišal, da sem Jugoslovan, je takoj zamahnil z roko, stopil tesno k meni in hitro dejal:

„Vedel sem, da se boste sprejeli. Na solunskem bojišču sem bil. Poznam vaše ljudi. Trdi, nepremagljivi.“ je dedal tiše in v njegovem glasu je bilo čutili obžalovanje, da francosko ljudstvo ni bilo tako nepremagljivo. „In kaj bo zdaj?“ je nato vprašal zaskrbjeno.

Kaj bo zdaj? O tem nisem razmišljal, čeprav je to vprašanje postajalo od trenutka do trenutka glasnejše. Kaj bo zdaj? „La guerre.“ (vojna) sem vrgel iz sebe.

In čudno, ta beseda, beseda vojna, ki je v francosčini tako težka, se mi niti zdaleč ni zdela nekaj groznega. Dčma dolgo nisem zaspal. Matevžev okultizem me ni zanimal. Sprehajal sem se po svoji mali čumnati, pojedel kos kruha in suhe fige, ki sem jih imel na zalogi za naslednji dan, pobijal stenice in razmišljal. Kako dolgo homo vzdržali, je bilo vprašanje. Švicarsko časopisje je takrat precej pisalo o jugoslovenski vojski. Cenilo jo je precej visoko. Razmišljal sem o povratku v demovino. Kmalu sem se spomnil, da sem v deželi, ki je v sovražnikovih rokah in da se lahko v kratkem najdem v taborišču, kar se je tudi zgodilo.

Zjutraj sem bil že na vse zgodaj na nogah. Kupil sem časopise in stopil v kavarnico „Chez Toine“, kjer sva z gospodarjem zvinila dva konjaka. Nato sem šel v knjižnico. Nisem se ustavljal na stopnišču. Vstopil sem. Knjižničar mi je prinesel Cervantesa. Pocuhal sem ga za rokav in rekel:

„Ça y est.“ (Zdaj pa imate.)

„Ou, ça y est!“ je prikimal in to z veselim spremenjenim obrazom. „Ça y est pour nous aussi. Allez à la Bourse!“ - (Za nas tudi. Pojdite k borzi.)

Pri pričem sem pustil Cervantesa in krenil v mesto. Bilo je lepó jutro. Bil je nov, popolnoma nev dan. Mesto je dobilo drugo lice. Na obrazih ljudi ni bilo samo praznično razpoloženje, bila je tudi tista prijazna, skoraj otroška kljubovalnost. Hodili so zravnano, se glasno pozdravljali ter si stiskali roke. Kar vidno so s pogledi iskali člane nemške in italijanske komisije za premirje, toda ne Nemecev ne Italijanov ni bilo na spregled. Stali so za priprtimi oknicami v svojih hotelih. Doživljali so svoje prvi poraz, ki je bil veliko pomembnejši, kakor trenuten poraz na bojnem polju.

Na trgu pred prefekturo je spomenik Jugoslaviji. Tam sem videl precejšnjo grupco ljudi. Stopil sem bliže. Pred spomenikom je bilo že na kuce cvetja, šopkovi in venecv z napisli. Prinesli so jih učenci,

ribiči, branjevke, delavci iz pristanišča. Stražniki so zelo prizanesljivo razganjali množico. Ujel sem pogovor med tremi tramvajskimi sprevodniki; govorili so o vencu, ki ga bodo ob enajstih položili pred palačo borze, ki je vzdana na mestu, kjer sta padla kralj Aleksander in francoski minister Barthou. Eden se je upiral, češ da se je v Jugoslaviji dvignilo ljudstvo in ne dvor. Ostala dva pa sta mu dejala, da to ni važno: važno je, da je trg pred palačo borze najbolj prometen in najbolj primeren za vse manifestacije.

Zavil sem po ulici St. Ferreol k palači borze. Bilo je blizu desetih zjutraj. Na vseh dohodih h trgu so bili stražniki. Prelinil sem se skozi množico do ulice. Zelena plošča z besedo Pxx, ki je bila položena med tramvajске tračnice, je bila že zdavnaj vsa pokrita s cvetjem. Francoško ljudstvo res ni moglo najti primernejšega kraja, kajti prav trg pred palačo borze je najbolj prometen. Radoveden sem bil, kdo se bo prvi prebudil. Povedali so mi, da je že zgodaj zjutraj kmetica, ki je prišla na trg iz predmestja Aubagne, prinesla s sabo šop poljskih rož in jih položila na ploščo. Trg je bil takrat še prazen. Kmetica iz predmestja se je pva predramila. Tam mimo so šli delavci v pristanišče. Stopili so v cvetličarno in kupili nekaj rož. Ko so mečani vstali, je bila plošča že pokrita s cvetjem. Pokrili so jo ljudje iz predmestja, ljudje, ki vstajajo s soncem in morajo na delo. Ti ljudje se morajo prvi zbuditi in ti ljudje so prvi spoznali, da je v Evropi, nekje daleč na Balkanu začela pomlad in da je ta pomlad prinesla prebujenje tudi zapadu.

Bilo je pol enajstih in plošča je že zdavnaj utonila pod cvetjem. Stal sem med množico in strmel. Vsakih pet minut je prišla skupina s šopki alj pa z velikimi veneci, šla mimo stražnikov in položila venec. In množica je vselej zaploskala. Tlak med tračnicami je bil zdaj pokrít že v dolžini kakih desetih metrov. Spet smo se morali umakniti. Prikrakalo je šest delavcev v modrih delovnih oblekah z velikim vrcem. Pred njim je korakal moj stari znanec Jules in držal trak, na katerem je bilo pisano: „Delavec marsejske plinarne jugoslovenskemu ljudstvu“. Jules je bil predelavec v plinarski; blizu ljudske kuhinje je imel tudi skromno vinsko klet, kamor sva včasih s prijateljem Matevžem zahajala po kosilu. Ko je šel mimo mene, mi je rekel, naj ga počakam. Ko so položili venec, in postali za nekaj trenutkov, je Jules stopil k meni in mi z neverjetno silo stisnil obe roki.

„Bravé! Bravo!“ je mrmral od ganotja: „Dali ste Hitlerju klofuto. Dali ste jo. Mar

nisem zmeraj trdil, da se ne boste dali. Sedaj se je vojna obrnila na drugo stran, na našo stran. Vsi to čutijo. Pridite drevi k nam. Morate priti. Skoda, da ni več doktorja!“ Misil je prijatelj Matevža.

Ob enajstih je nemška komisija zahtevala, da morajo zapreti vse cvetličarne. Toda cvetličarne se bile že zdavnaj upraznjene. Cvetje je že prihajalo iz predmestij in iz mesta Aix-en-Provence. Tisti dan so v Marseillu predali več kakor za 100.000 frankov cvetja.

Ob dvanajstih je morala policija na nemški ukaz izprazniti trg pred borzo. Prišlo je do nove demonstracije. Trg je bil prazen in pred palačo borze je bilo kupe svetja. Toda prometa niso mogli ustaviti. Skoraj vse tramvajске zveze pa so morale preko trga. Zato so ljudje šli v Staro pristanišče, sedli v tramvaj. Ko so se peljali mimo borze, so spustili cvetje s tramvaja. In ljudstvo, ki je gledalo od daleč, je burno ploskalo. Ko se je neki venc zapletel v kolese, je sprevodnik ustavlil tramvaj. Potegnil so venc izpod tramvaja, naravnali cvetje in ga položili. In ljudstvo je ploskalo. Avtomobili, ki so vozili tam mimo, so se izognili in skrbno pazili, da niso povozili rož.

Dan se je nagnil v večer in padla je noč. Od morja je pihal topel veter. Prahajala je pomlad. Vsi so čutili, da je prihajala pomlad.

Bližala se je policijska ura. Ljudje se niso hoteli raziti. Razvile so se manifestacije, ki so trajale pozno v noč.

Zvečer sem šel v vinsko klet k prijatelju Julesu. Mala klet je bila nabito polna. Delavci v modrih delavskih oblekah se praznovali. Jules je točil in ni sprejemal denarja.

„Danes je naš praznik.“ je ponavljal kar venomer. „Začelo se je, začelo se je. Prvi veter, ki je prišel tudi k nam.“ In bil je res prvi pomladni veter na zapadu. Prišlo je prebujenje. Ko sem se zvečer vračal domov v svoj zasteničen hotel preko Place Castellane, je po široki aveniji od morja pihal veter. Bil je poln vonja cvetličnih kostanjev. Pomladni veter je prišel v Evropo. Prišel iz naše dežele, iz naše domovine — in zbudil je ljudi za novo pomlad.

Na cvetno nedeljo zjutraj, ko so prvi nemški škurnji stopili na naša tla, sem pred cerkvijo sv. Jožefa na Rue Paradis dal mladi materi, ki je beručila z dojenčkom na prsih, dva poslednja franka na oljčno vejico, ki je še danes v mojem „Evgeniju Onjeginu“. Bilo mi je tesno pri srcu, a vendar ne pretesno, ker sem čutil, da bo prišla zmaga in mir za nas in za vse, ki jih je prebudil veter z Balkana.

Vloga zagovornika v našem ljudskem sodstvu

Sodstvo reakcionarnih režimov je imelo v prejšnjih razmerah posebno nalogo. Ta naloga je bila, braniti reakcijo in njene težnje proti naraščajočim težnjam narodov za ljudsko demokracijo. Kakor nam dokazujejo neštete procesi, ki so se odigrali pred sodišči v raznih državah, nlasti pred sodišči predaprilske Jugoslavije, je sodstvo te svoje naloge s hlapčevsko zvestobo izpolnjevalo. Zato ni čudo, da so naše ljudske množice videlo v sodstvu orožje, napenjanje proti njim, proti njihovim borbi za demokracijo in njene pridobitve.

Ko se je predstavilo našim množicam sodstvo Osvobodilne fronte, vojaške in civilne, so le-te spočetka s razumljivim nezaupanjem gledale na novo ustanovo. Že prvi procesi so te nezaupanje razblinili. Naš človek je takoj spoznal, da je pridobil naša borba novo orožje, ostru, učinkovito in nad vse pomembno. Orožje, ki najistrebi sovražnike narodne osvobodilne gibanja in savarne pridobitve teške, krvave borbe.

Ne samo pri nas, tudi pri drugih narodih so ljudske množice spoznale vrednost tega orožja. Vrsta procesov v državah, osvobojenih hitlerjevske in fašistične tiranije, nam dokazuje, da znajo osvobodeni narediti tudi te orožje pravilno uporabiti. Omenjam predvsem procese v Bolgariji, kjer je sodstvo popolnoma izvršilo svojo nalogo. Omenjam pa tudi procese pri zapadnih narodih, kjer je ta naloga izvršena samo deloma. Ljudske množice zapadnih narodov pa se prav dobro zavedajo važnosti sodstva. Od ted njihov klic po brezobzirni uporabi orožja ljudskega sodstva.

Vloga sodstva je torej v primeru s prejšnjimi razmerami docela drugačna. Prav tako izpremembo pa je doživelo v teku narodno osvobodilne borbe tudi zagovorništvu.

Načelo pravičnosti zahteva, da ima obtoženec v procesu zagovornika, ako sam ni sposoben, braniti se uspešno. V prejšnjih razmerah je imel zagovornik poleg naloge osebne obrambe, poleg dokazovanja, da obtoženec očitnega mu političnega zločina ni storil, še posebno mnogo pomembnejše naloge. Njegova dolžnost je bila, braniti tudi ideje, radi katere je stal obtoženec pred reakcionarnim sodiščem. Zgodovina nam nudi mnogo primerov, v katerih so branilci te naloge sijajno izvršili. Šodna dvorana, ki naj bi bila po volji oblastnikov prisorišče poraza zastopnikov progresivnih idej, nlasti ideje ljudske demokracije, je s sodelovanjem zagovornikov postala neštetokrat boljše, na katerem je reakcija dekulvala najtežje poraze. Zagovornik, ki je pravilno razumel svojo nalogo, zagovornik, ki je bil prejet ideje, za katero se je boril njegov klient, je iztrgal take reakcije orožje iz rok in ga obrnil proti njej sami.

V novem sodstvu zagovornik te naloge nima. Ne more imeti niti pravice niti dolžnosti, da bi napadel in ogrožal pridobitve narodne osvobodilne borbe. Njegova naloga je, v skladu s svojim prepričanjem, pomagati sodišču pri iskanju resnice. Samo razčiščenje vprašanja, ali je obtoženec kriv, ali je storil očitano mu kazniv dejanje, ali ne, to je njegova dolžnost in pravica. V tem okviru mora najskrbnejše čuvati interese narodno osvobodilne

borbe. V tem okviru mora pomagati narodni oblasti, katere najvidnejši izraz je ljudsko sodstvo, pri njeni utrditvi in izvrševanju nalog.

Tudi naše vojaško sodstvo je že od vsega početka poznalo ustanovo zagovorništvu. Sedaj veljavna Uredba o vojaških sodiščih določa, da mora imeti vsak obtoženec zagovornika v primeru, da se sam ne more uspešno braniti. Sicer je dopustno, da si vsak obtoženec izbere zagovornika. Ni predpisano, kdo sme nastopiti pred našimi sodišči kot zagovornik. Edini pogoj je, da je zato sposoben in narodno osvobodilni borbi predan.

Odlok o delavskih mezdah in plačah zasebnih nameščencev

V tretji številki "Uradnega lista demokratske federativne Jugoslavije" z dne 9. februarja t. l., ki smo ga te dni prejeli, je objavljen tudi odlok o začasni ureditvi delavskih mezd in plač zasebnih nameščencev, ki ga je izdal poverjenik za trgovino in industrijo Andrija Hebrang.

Zaradi silnega padca vrednosti Nedidvega dinarja je bilo po osvoboditvi Beograda najbolj pereče vprašanje povišanja delavskih mezd ter plač uradnikom in nameščencem. Razumljivo je zato, da najdemo med prvimi ukrepi naše nove narodne oblasti odloke o začasni ureditvi uradniških plač in o ureditvi delavskih mezd. O tem, kako so bile urejene plače državnih uradnikov ter beograjskim mestnim uslužbencem, smo že poročali na tem mestu. Danes naj v kratkem navedemo glavne določbe odloka o ureditvi delavskih mezd in plač zasebnih nameščencev.

Odlok deli delavce v tri druginjske razrede. V prvega spadajo beograjski delavci, v drugega delavci na sedežih okrožnih NOO in v industrijskih središčih, v tretjega pa vsi ostali. Prvim se urne kakor tudi akordne mede, ki so jih imeli na dan osvoboditve, povišajo za 150 odstotkov drugim za 125 odstotkov, tretjim za 100 odstotkov. Poleg tega so določene minimalne, t. j. najnižje dopustne mede, ki znašajo: za neučene delavce v prvem druginjskem razredu 60 din, v drugem 48 din in v tretjem 40 din na uro; za izučene delavce in pomočnike strokovnih delavcev 67-50 din, 54 din, oz. 45 din na uro;

za strokovne delavce (specialiste) 75 din, 60 din, oz. 50 din na uro.

Če računamo esamurni delavnik in 25 delovnih dni na mesec, znaša po tej lestvici najnižja dopustna međa za najslabše plačanega delavca, t. j. za neučena delavca v prvem druginjskem razredu, mesečno 8.000 din, za najboljšo plačanega, t. j. za specialista v prvem druginjskem razredu, pa 15.000 din. Najnižje mesečne postavke, pod katere ne sme biti noben delavec plačan, se torej gibljejo med 8.000 in 15.000 din mesečno. Če bi zgoraj omenjene povišanje mezd za 150 odst., 125 odst. oz. 100 odst. v kakšnem primeru ne dosegle teh najnižje dopustnih postavk, je treba dodati še tako, da jih doseže.

Te najnižje dopustne mede veljajo za polnoletne delavce. Za one pod 21

Dosedanja praksa je pokazala, da so zagovorniki svoje nove naloge razumeli. Že v kočevskem procesu je bil nastop zagovornikov zelo pomemben za objektivno ugotovitev krivde obtoženec in vseh obtekljivih in olajšalnih okolnosti. V vseh nadaljnjih procesih so zagovorniki dosledno nastopali v korist pridobitev narodno osvobodilne borbe, pri čemer so vedno varovali interese svojih klientov. Zlasti proces proti Špijonu Kernu je primer vzornega sodelovanja med sodiščem, toilstvom in obrambo.

V okviru teh načel bo imelo zagovorništvu v našem sodstvu velik pomen in bo prineslo svoj prispevek k izgradnji in utrditvi naše narodne oblasti.

Staate Jernej

leži se postavke znižujejo za 10 odst., pod 18 leti pa za 15 odstotkov.

Novost v primeru z zakonodaje v stari Jugoslaviji je, da se meze za moško in žensko delovno moč pri istem delu in s istim delovnim učinkom izenačujejo, zato odlok ne pozna posebnih mezd za moške in posebnih za ženske delavce. V isti kategoriji dela in v istem druginjskem razredu so oboji enako plačani. Podjetniki torej ne bodo mogli več špekulirati z najemanjem cenejše ženske delovne sile. Prav tako je preprečena špekulacija z vajenci. Odlok določa, da mora biti vsak vajenec plačan in sicer prvo leto po 10 din na uro, drugo leto po 20 din na uro in tretje po 30 din na uro.

Nadurno delo in delo ob nedeljah in praznikih se mora kot dostoj plačevati s 50 odst. poviškom redne mede. Novost je v tem, kako se nadurno delo določa. Člen 11 odloka pravi: "Ke stopi ta odlok v veljavo, določijo podjetja v roku 30 dni sporazumno s predstavniki delavcu povprečni delovni učinek. Delavcem, ki prekažejo ta učinek, priznavajo podjetja posebne premije sorazmerno z doseženim večjim učinkom na podstavi mezd za nadurno delo."

Delavca se torej ne prizna nagrada za nadurno delo po številu opravljenih nadur, temveč po delovnem učinku, ki ga je dosegel preko normalnega. Če

bi bil n. pr. za čevljarkega pomočnika določen kot povprečni delovni učinek v 8 urah en par čevljev in bi neki pomočnik napravil poldrug par dneвно, bi dobil poleg mezde za sednih 8 ur plačan 50 odst. povišek še za nadurne in to ne glede na to, v katerem času je ta delovni učinek dosegel. Tudi če to naddele opravi v osmih urah, prejme prav tako nadurno nagrado. Na drugi strani pa lahko slab delavec dela 12 ur in ne dobi plačane nadurne nagrade, če ne napravi več kot povprečen delavec v osmih urah.

Pod pogojem, da se povprečni delovni učinek pravilno določi, je ta način nagrajanja "nadurnega" dela velike bolj pravičen od starega, ker je deležna nagrade samo res nadpovprečna pridnost in sposobnost.

Pomembna socialna pridobitev za delavstvo prinaša čl. 12 odloka. Podjetniki so dolžni plačevati delavcem otroške doklade in sicer za enega otroka 5 odst. osnovne mezde, za dva 10 odst., za tri 15 odst., za štiri in več otrok 20 odst. Te doklade so deležni otroci do 16. leta starosti, če študirajo pa do 18. leta. Pri že omenjenem najslabše plačanem delavcu (neučuzeni delavec v tretjem druginjskem razredu), ki ima mesečno prejemkov 8.000 din, znaša ta otroška doklada za enega otroka 400 din, za štiri in več otrok pa 1.000 din. Pri najboljšo plačanem delavcu (specialistu v prvem druginjskem razredu) se gibljejo otroške doklade od 750 do 3.000 din.

Glede zasebnih nameščencev določa odlok, da se jim plača, kolikor se znašale pred osvoboditvijo manj kakor 6.000 din mesečno, povišajo za 100 odst. Od 6.000 din naprej odstotek poviška pada, tako da znaša pri plačah od 16.000 din navzgor samo še 10 odst. Določeno pa je obenem, da ne sme nobena plača znašati manj kot 6.000 din mesečno.

Za nadurno delo imajo nameščenci isto pravico do 50 odst. poviška na redno plačo kot delavci. Pravtako jim pripadajo družinske doklade v istih odstotkih (5-20 odst.) kot delavcem in pod istimi pogoji.

Ta ureditev delavskih mezd in plač zasebnih nameščencev je sicer začasna in torej nujno nepopolna, vendar osnovna načela, ki jih usakona odlok, kažejo v kateri smeri bo šla bodoča delavska zakonodaja v novi Jugoslaviji. In ta načela perokujejo delavcem boljše in lepše življenje, kot se ga imeli dosejji

Mladina v borbi za bratsko sodelovanje narodov

TANJUG za Slovenijo poroča: Velikega mitinga bratstva in enakosti vseh narodov, ki je bil v okviru svetovnega mladinskega tedna 25. marea v Metliki, se je udeležilo okrog 1.500 ljudi, predstavniki naših najvišjih vojaških in civilnih oblasti, zavazniške misije in zastopniki hrvaške, italijanske in avstrijske mladine. V imenu italijanske mladine je govoril zastopnik italijanske delegacije, ki je dejal med drugim:

"Italijanska mladina bo združila vse svoje moči, da bo skupno s mladino vseh svobodoljubnih narodov čimprej uničila največjega sovražnika človeštva - nacistične zver. Mi vemo, da bodo protiljudske sile, ki sedaj zadržujejo pravično kaznenje fašističnih zločin-

cev, napele vse sile, da bi nam omogočile obnove porušene domovine in ustanovitve prave demokracije. Prepričani smo, da nam bo v tem beju pomagala mladina vsega sveta, posebno pa mladina Jugoslavije, ki se je v svoji osvobodilni borbi izkazala kot najboljša in najbolj udarna.

Pred nami in italijansko mladino iz Primorja stoji še druga vsevažna naloga. Mi, ki smo v tej vojni bili tako srečni, da smo se lahko borili skupno s starejšimi in bolj izkušnimi slovenskimi tovariši in se združili z njimi v bratski zvezi, ki smo skupno prelivali kri za isto stvar proti istemu sovražniku, mi bomo most, ki bo vezal italijansko in jugoslovansko mladino. Stori bomo vse,

ko, kader bodo spet prišli čez reko.

Več niso povedali. Oči so se jim nemirno ozirale v smer, od koder so že korakale neke brigade in brneli avtomobili, ki so vozili naše jurišne bataljone, mlade slovenske fante z brzostrelkami v rokah, s pesmi na ustih in s smehom v oči. Šli so, da obranijo tudi skrajni rob slovenskega osvobodjenega zemlja. Pa kdo so prišli na Kolpe, ustašev že ni bilo več. Rop in požig sta bila opravljena, mudilo se jim je nazaj na desni breg. In tja so šle za njimi naše brigade in jih gajala proti Karlovcu in v njihova majava gnezda, ki so jim še ostala onstran Kolpe.

Zdaj se Kolpa spet mirne vije ob zadnjih vaseh s slovensko govornico. Le ožgane stene, ki so bili še včeraj topli domovi, govore o novih ustaških zločinih. In veliki jekleni ptiči, ki se spet dvigajo, pripovedujejo ljudem o poti na jug.

Odhajajo, je dejal mlinar Kuzma. Odhajajo naši ljudje, ki so jim požgali streho nad glavo, odhajajo mali belokranjski kmetje, ki jim zemlja ni rodila toliko, da bi lahko ob svojem kruhu dočkali svobodo odhajajo štajerski begunci, bolniki, žene in otroci. Odhajajo vsi, ki so vredni, da v miru dočkajo v novih domovih ob merju dan, ko bo Slovenija svobodna, kot je že svobodna Srbija in Madedonija, Dalmacija, Lika, Hercegovina in Črna gora in jih bo povabila nazaj, v nove domove, v katerih bo dovolj prostora v širokih izbah, dovolj kruha in soli v stržamb in mnogo, mnogo svobode.

da bodo pridobitve jugoslovanske mladine ostale tudi pridobitve italijanske mladine. Danes pred vsem svetom izražamo veselje in hvalečnost, da pripadamo slavni Titovi vojski. V vrstah te slavne vojske bomo osvobodili našo zemljo in očevali demokratske pridobitve, ki smo si jih priborili s krvjo tisočev tovarišev.

Pred vsem svetom ponovno izražamo našo željo, da se Primorje priključi k svoji domovini Sloveniji in da smo mi, Italijani pripravljani živeti skupno s jugoslovanskimi narodi v novi, demokratski Jugoslaviji. Mi hočemo, da postane maršal Tito, voditelj jugoslovanskih narodov, tudi naš voditelj, kajti s njim smo se povezali v borbo in s njim bomo povezani v miru."

Zborovanje slovenske mladine je posredoval tudi delegat avstrijskega bataljona Jugoslovanske armade, ki je dejal med drugim: "Vemo, da je tudi avstrijska mladina nemškemu fašizmu bistveno pomagala. Nočemo te krivde shrivati, saj je tudi ne moremo spraviti s sveta. Vendar smo pripravljani svoje krivdo vsaj deloma popraviti. Naš avstrijski bataljon je že nekoliokrat dokazal, da se zna in hoče beriti za skupno stvar svobode. Hočemo, da dobi slovenski narod vse pravice, ki mu pripadajo. Vemo, da morajo biti zaradi tega naše meje na korist Slovenije popravljene. V imenu mladine avstrijskega bataljona slovensko izjavljam, da se bomo ob vaši strani borili proti skupnemu sovražniku - fašizmu do popolnega uničenja."

Brez strela dva voza Švabov

Že spet smo zvedeli: "Švabi gredo!" Po vasi se zasliši vpitje in otroški jok. Ljudje gonijo živino iz hlevov in nosijo cule, otroke in pohištvo v gozd. Partizani pa valijo skale in ko naredo mečno prepreko, izginejo s puškami za drevesa in ni jih več videti, ne slišati.

Po dolgem klancu pridrvi tovorni avto navzdol in še eden. Daleč pred zapreko se prvi voz ustavi. Švabi se spogledujejo, dvigajo bombe in puške, se ozirajo na vse strani, si popravljajo čelade in prilaščujejo vse. Vse je tiho. Posvetujejo se in dva stopita z voza s pripravljenimi bombami do skalnate ovire. Ko ničesar ne zapazita, sporočita na glas: "Naprej, nikogar ni tu!"

Veselo so se vsuli Švabi iz voz in so se norčevali: "Strahopetci! Zbežali se, pa so mialili, da nas bodo ugnali s prepreke." Zagrabili so debelo kamenje in so ga valili s ceste, še vozniška sta pomagala in kmalu je bila cesta odprta.

Zdaj naši ne čakajo več. Komandir se odzadaj priplazi k prvemu vozu in nabere odložene puške in bombe v naročje. Voz pa odvre. Malo je zaškripalo in veliki avto je zdrsel po klancu. Švabi sanjajo in nehoče skočijo s ceste.

Tedaj pa planejo vsi naši fantje s puškami nadnje. Švabi pobirajo kamenje, toda kmalu jim popada s tresočih dvignjenih rok.

Olga, okraj St. Rupert okrožje Kozje

Postna

Kurir sem. Pot me zanese med kurirje in partizane in bajtarje in kmete. Najbolj se počutim pod slamnato streho, ki me spominja na otroška leta.

Pred dnevi me je naporna kurirska pot pripeljala do male bajte. Bila je s slamo krita in polna malih otrok. Spravljali so se k borni večerji. Čprav je bila še zanje borba, so me povabili, naj prisedem. To je bilo plemenito in bogato povabilo, zakaj videl sem, da so me povabili iz ljubezni do nas partizanov, ki se borimo za svobodo slovenskega naroda in za boljše večerje ubogih ljudi.

Prisedel sem in po stari navadi smo se pokrivali in molili. Na koncu pravi hišni gospodar: "Da bi vsi partizani srečne prživali neobjavljeno noč. Oče naš kateri si..."

V srcu se mi je vroče zganilo. Radi se imamo, ljudje po hišah in partizani. Pomagamo si med seboj in ponosni smo drug na drugega.

Luka, kurir pri Orožnem odboru Kozje

TISKOVNI SKLAD

V tiskovni sklad, ki ga je ustanovilo Slovensko časnikarsko društvo za potrebe našega tiska, so nadalje darovali:

Kune 3.- RM 6.-	Lir 18.875.-
Okrož. tajništva OF	
za zup. Primorsko	565.-
Iz Bovškega okrožja	2.379.-
Pionirji iz Brd	58.-
Tolmainski okraj	170.-
Kune 3.- RM 6.-	Lir 17.042.-

Cvetna nedelja ob Kolpi

Sonce je že visoko in svetlo in prašne ceste pod njim vse razbeljene, kot bi bil že sv. Jakob pred vrati. Siroka polja so preorana in vinegradi že obrezani, med mlado travo se vseprek raztreseni drobni cekini, gole krošnje drevov in prve mačice na vrbinju pa pripovedujejo, da je že zgodnja pomlad.

Taka je bila letošnja cvetna nedelja ob Kolpi. Pred tednom so bile tam še vesele vase in beli domovi so radovedno iztali svoje podobe v zraku Kolpe. Danes se zdi, da se vlečejo med valovi široke srage krvi in v njih se odbijajo škrbine požganih domov.

Adlešiči in Griblje in sela in vse vasi tam okrog so bile v tem tednu požgane. Redki so kmetje, ki jim je ostala streha nad glavo in živina v hlevu. Ustaši, Nemci, domobranci - vsi je bilo, pripovedujejo kmetje. Prodrli so čez Kolpe, palili hiše vseprek, krali in odganjali živino.

Nad vasjo krožijo transportna letala. Devet, deset, dvanaest, našteje Jure, fantič iz Sel. Prvi so še fik nad zemljo, drugi se spuščajo v širokih kolobarjih. Naši ljudje odhajajo v Dalmacijo, ki že uživa svobodo. Tam jih čakajo novi domovi; dali jim bodo strehe, dokler se ne bodo lahko vrnil v svobodno in mirno domovino.

- Bi rad letel z njimi, Jure?
- Rad? Saj tudi bom, jutri dan, je povedal Jure po belokranjsko in na meč ponosno je pogledal. Dolge mesece že

gledajo belokranjski otroci letala. Poslušali so njihovo vtollo brnenje v jasnih nočeh, ko so prihajali po naše ranjence; gledali so svetle srebne plke visoko pod soncem, ko so nesli bombe nad sovražne postojanke; in veselili so se svetlih padal, rdečih in belih, zelenih in sinjih in vseh barv, ko se se spuščala nad Belo krajino in prinášala orožje, obleko, hrano. Nikdar pa ni mislil Jure, da bo sam tako letel, še preden bo dopolnil trinajst let.

V Selah je bilo še prejšnje nedeljo trinajst hiš. Zdaj je še nekaj ožganih sten in razbita opeka leži vseprek. Le štiriše domovi še stojijo. V enem izmed njih so se zbrali mšeje. Taka je navada pri nas, da sedejo v nedeljo popoldne ljudje za mizo in se pogovorno. Danes so prišli tudi taki, ki so v tem tednu izgubili ognjišče. In prišli so taki, ki gredo jutri na jug čaka svobode, pa se je treba pomeniti še to in ono.

- Pa kaj so vam govorili Ustaši, ko se pridrli v vas? sem vprašal nerodno.

Možje so me pogledali začudeno in skoraj hudo. Potem je eden zaničljivo dejal: "S temi, da bi govoril?" In vsi so zamrmrali za njim.

Ne. V vasi je ostalo le nekaj betečnih ženic in kopicca otrok. Potem so gredli domovi. Dvanaest hiš je bilo prej v Selah. Niso bile prebogate, pa ljudje so živeli zadovoljno. Tudi živine tod ni več mnogo. Zdaj so odgnali ustaši same iz te male vasice štideset glav.